

Metodika

Téma 2

Mnichov a co bylo potom (1938–1939)

Obsah

Téma 2: Mnichov a co bylo potom (1938–1939)

Hodina 1. Bouřlivá třicátá léta?	3
Hodina 2. Hra velmocí – září 1938	9
Hodina 3. Druhá republika – mezi demokracií a totalitou	11
Hodina 4. Lidé v pohybu	16
Hodina 5. Když se hranice mění	20
Hodina 6. „Ó, česká pole, na shledanou...“ – mnichovské události perem básníků	24

Hodina 1

Bouřlivá třicátá léta?

Předmět: Dějepis | Čas: 45 minut

Struktura hodiny:

1. aktivita

Bouřlivá léta v Evropě (15 minut)

- Samostatná práce
 - Poslech
 - Četba dobového textu
 - Vyplňování tabulky

- Prostřednictvím četby a analýzy dobového textu je žák schopen vyjmenovat hlavní události / konflikty, které se odehrály v Evropě na konci třicátých let 20. století a porozumí jejich příčinám a provázanosti.

Poslechněte si úvod vánočního projevu prezidenta Edvarda Beneše z roku 1936.

Tabulka

Událost	Passé v projevu
Válka v Habsbích Odhadovaný počet mrtvých falanckého štábu v Africe v roce 1918. Válka vedla k obnovení samostatného státu (Československa), a stala se také novou koloniální území.	
Mezinárodní krize Trvání od roku 1919 a přibližně byla až koncem 30. let v souvislosti s mezinárodní situací. Důležitou byla byla na ekonomická situace obyvatel, která vedla k radikalizaci a v Evropě zavedla pravicovými totalitářských režimů.	
Zahájení Evropy Po první světové válce bylo toto samé národní svobody vzhledem k mezinárodní a národní demilitarizace. V roce 1918 Německo povolilo mezinárodní mírovou a toto končí novou území.	
Španělská občanská válka Probíhala mezi roky 1936 a 1939. Na jedné straně stáli levicové republikáni (společně s ostatní a referenci) a na druhé straně pravicovými povstání podporovanými armádou pod vedením generála Francisco. První. Generál Franco nakonec vítězů a válka jako diktátor až do roku 1975.	

2. aktivita

Bouřlivá léta v Československu (15 minut)

- Skupinová práce (10 minut)
 - Práce s dobovými fotografiemi
- Diskuse (5 minut)
 - Otázka do krátké závěrečné diskuse: Prezident Beneš ve svém projevu mluvil o vzrůstajících vnitropolitických problémech v jednotlivých zemích v důsledku mezinárodní situace. Co myslíte, s jakými vnitropolitickými problémy se potýkalo Česko-Slovensko?

Fotografie

Fotografie 1.1, 1.2, 1.3, 1.4

Explanace A
Zahájení prvního československého státního. Nastupení prvního vlády Husákových, polovojenská organizace, která působila pod hlavičkou československého lidového strážníka od roku 1938.

Explanace B
Pracovní tábor pro nezaměstnané. B. odhodlání a organizace se stává lidem vlnění, kteří politicky podporu v nezaměstnanosti. Tábor byl pod vojska vojska vlnění a proslavily se obecně vespolek práce 1937.

Explanace C
Zasedání sudetoněmecké strany v roce 1937 k projevům Programu národnostní politiky, který byl vyhlášen 18. února 1938. Program obsahoval záležitosti národnostní národnostní otázky v Československu.

Explanace D
Průběh dne před políbením tetla Praha památku prezidenta Československa dosud nezaměstnaných lidem a poloběhů. Na fotografii je zachycen moment Václavského náměstí v této chvíli.

- Skrze analýzu dobových fotografií se žák seznámí a porozumí vybraným společenským aspektům československého společenského dění na konci třicátých let 20. století.

➤ pokračování na další straně

3. aktivita

Závěrečné shrnutí (15 minut)

- Samostatná práce (15 minut)
 - Tvorba syntetizujícího textu
 - Prezentace
- Cílem aktivity je, aby žák propojil informace z první a druhé aktivity a na základě toho byl schopen popsat a propojit evropské a československé dění druhé poloviny třicátých let 20. století.

pokračování z předchozí strany

Cíl hodiny:

- **Oborová úroveň:**
 - Žák porozumí dění v Evropě i v Československu na konci třicátých let 20. století a je schopen vysvětlit příčiny posilování totalitních režimů.
- **Kompetenční úroveň:**
 - Žák je schopen analýzy dobového textu, na základě svých znalostí je schopen zformulovat souvislý shrnující text.

Kontext:

Druhá polovina třicátých let 20. století představovala pro evropskou společnost období plné změn. Je to období, kdy stále přetrvává hospodářská krize, období nástupu a posilování totalitních režimů.

Velká Británie prožívala ve druhé polovině třicátých let turbulentní období, kromě přetrvávající hospodářské krize v roce 1936 také výměnu panovníka, kdy po krátkém období panování Edvarda VIII., nastupuje na trůn král Jiří VI. Od roku 1937 se premiérem stává Neville Chamberlain, zastánce politiky appeasementu, tj. politiky usmířování, nebo také nevměšování.

Itálie, je již plně pod vládou Národní strany fašistické s jejím vůdcem Benitem Mussolinim na čele. V roce 1936 si Itálie nárokuje území v severní Africe – Habeš. Tyto nároky vyeskalovaly až v otevřenou válku o Habeš, která měla za důsledek násilné připojení tohoto území k italské koloniální sféře vlivu.

V Německu se také již plně etablovala vláda jedné strany – NSDAP pod vedením Adolfa Hitlera, který prosazuje myšlenku sjednocení všech obyvatel německé národnosti do jednoho státu, a podobně jako Itálie si začíná nárokovat rozšiřování svého území a sféry vlivu. V roce 1936 došlo k obsazení a remilitarizaci Porýní ze strany Německa, tj. došlo k porušení Versailleské mírové smlouvy.

Společenská krize se nevyhnula ani Československu. Přetrvávající hospodářská krize a také nedostatečné jednání ze strany československé vlády měly za následek posilující autonomistické snahy slovenských a německých nacionalistických politických stran.

Porozumění evropské i československé společenské situaci mezi roky 1935–1938 představuje důležitý předpoklad pro pochopení událostí, které následovaly.

1. aktivita: Bouřlivá léta v Evropě

Prezident Edvard Beneš pronesl svůj vánoční projev 24. 12. 1936 přes rozhlas, nejdřív česky pak i v němčině. O den později vyšel projev i v denním tisku.

Ve svém projevu prezident Beneš popisuje události uplynulého roku 1936, vyjadřuje své přesvědčení o tom, že k válce nedojde a že Evropa nepodlehne ani fašizaci, ani bolševizaci. V tomto kontextu je podle něj úkolem demokracií chránit mír v Evropě. Hovoří také o vnitropolitické situaci v Československu, kde kromě jiného vyjadřuje přesvědčení, že se pokročilo v rozvoji slovenských a podkarpatoruských krajů, a také v otázce řešení česko-německého vztahu došlo podle prezidenta k sblížení a nastává období česko-německé spolupráce.

Je otázka, zda prezident svému poselství sám věřil, nebo se spíše snažil uklidnit obyvatelstvo v nejisté situaci.

Celé znění projevu v knize: Edvard Beneš, Projevy, články, rozhovory 1935–1938, Praha: Masarykův ústav – Archiv AV ČR, 2006.

2. aktivita: Bouřlivá léta v Československu

Dobové fotografie představují příklady, které reprezentují důležité změny či události, které se odehrály v československé společnosti ve druhé polovině třicátých let: přetrvávající hospodářská krize, jejíž důsledky měly vyřešit mimo jiné nové pracovní tábory, smrt prezidenta Masaryka, posilující Sudetoněmecká strana, která v roce 1935 vyhrála volby, a následně její vzrůstající požadavky na autonomii německé menšiny v Československu, posilující Hlinkova slovenská lidová strana a její vzrůstající požadavky na úplnou autonomii Slovenska.

Doporučení:

1. aktivita: Bouřlivá léta v Evropě

Při kontrole vyplněné tabulky se zaměřte na případné vysvětlení událostí, se kterými měli žáci problém. Zaměřte se na to, jaký dojem měli žáci z projevu a jak ho pochopili.

Text vánočního projevu Edvarda Beneše je také možné využít pro výuku a prohloubení znalostí o jednotlivých typech státních ideologií. Žáci si zopakují, nebo jim učitel představí jednotlivé definice, následně je možné diskutovat, ve kterých zemích jaká ideologie převládala a proč.

Doporučené otázky do diskuse:

1. Edvard Beneš ve svém projevu vyjmenovává ideologie: autoritativní, fašistické, komunistické a demokratické. Umíte popsát, čím se která ideologie vyznačuje?
2. Dokážete vyjmenovat příklady států, ve kterých tyto ideologie vládly?

2. aktivita: Bouřlivá léta v Československu

Pokud jste se žáky ještě neprobrali všechny události, které jsou zmíněny v aktivitě, můžete tuto aktivitu využít jako úvod do problematiky a při kontrole tabulky hlouběji vysvětlit jednotlivé události a souvislosti.

3. aktivita: Závěrečné shrnutí

V případě, že nestihnete v hodině prezentace napsaných textů, vraťte se k nim v další hodině. Shrnující reflexe je důležitou součástí pro pochopení, správné provázání a upevnění poznatků. Aktivitu je možné zadat i jako domácí úkol, v takovém případě žáci své texty také prezentují v další hodině.

Správné odpovědi:

1. aktivita: Bouřlivá léta v Evropě

Událost	Pasáž v textu
Příklad:	
<p>Posilování totalitních režimů v Evropě</p> <p>V mnohých státech docházelo ke konfliktům mezi pravicovými a levicovými stranami a vznikaly diktatury – fašismus vládl v Německu a v Itálii, posiloval v Rumunsku a Maďarsku, v Polsku vládla vojenská diktatura, v Sovětském svazu vláda způsobila hladomor, ve Španělsku probíhá občanská válka, vzrůstá popularita extremistických stran (např. Sudetoněmecké strany v Československu).</p>	<p>„Autoritativní režimy evropské upevňovaly své pozice, ukazovaly svou sílu a pohotovost a zdůrazňovaly, jak se jim osvědčuje jejich politická ideologie a doktrína.“</p> <p>„...vyhrotily proti sobě tři silné politické, sociální a mravní ideologie a doktríny: autoritativní, či tzv. fašistické, komunistické a demokratické.“</p> <p>„Do těchto ideologických rozporů a diplomatických tažení zapadaly pak (...) spory ve střední Evropě, konflikt rakousko-německý (...), napjaté diskuse v Ženevě, četné diplomatické zákroky, cesty a konference, což napínalo veřejné mínění a tisk ve všech státech do nemožnosti a vyvolávalo strach a paniku před válkou.“</p>

K vyplnění:	
<p>Válka v Habeši</p> <p>Ozbrojený konflikt vyvolaný fašistickou Itálií v Africe v roce 1935. Itálie vojensky obsadila území dnešní Etiopie (tehdejší Habeš), a získala tak nové koloniální území.</p>	<p>„... přinesli jsme si veliké napětí z války v Habeši a z hospodářských sankcí pro Itálii.“</p>
<p>Hospodářská krize</p> <p>Trvala od roku 1929 a překonána byla až koncem 30. let v souvislosti s rostoucím zbrojením. Důsledkem byla špatná ekonomická situace obyvatel, která vedla k radikalizaci a v Evropě umožnila prosazení totalitních režimů.</p>	<p>„Šestý rok zuřila už těžká mezinárodní krize hospodářská a finanční.“</p> <p>„... krize z let 1929–1936 tyto revoluční tendence zesilují...“</p>
<p>Zabrání Porýní</p> <p>Po první světové válce bylo toto území zabráno vojsky vítězných mocností a následně demilitarizováno. V roce 1936 Německo porušilo mezinárodní smlouvy a toto území znovu obsadilo.</p>	<p>„Od začátku roku Německo, které vnitřně upevnilo svůj režim, pokračovalo v přípravách na odstranění všeho, co zbylo z míru versailleského, až dne 7. března sáhlo k obsazení Porýní a výpovědi smlouvy locarnské.“</p>
<p>Španělská občanská válka</p> <p>Probíhala mezi roky 1936 a 1939.</p> <p>Na jedné straně stáli levicoví republikáni (přívrženci zvolené vlády a reformy) a na druhé straně pravicoví povstalci podporováni armádou pod vedením generála Francisca Franca. Generál Franco nakonec zvítězil a vládl jako diktátor až do roku 1975.</p>	<p>„Nedlouho potom zosílily se sociální a politické poměry ve Španělsku, vedly k těžkým revolučním otřesům a nakonec k občanské válce, jež se vyvinula ve vážný konflikt mezinárodní.“</p> <p>„Na příkladě španělském celá Evropa živě pocítila, že důsledky války světové jsou sociálně silně revoluční, že krize z let 1929–1936 tyto revoluční tendence zesilují.“</p>

2. aktivita: Bouřlivá léta v Československu

Fotografie	Událost
Fotografie č. 1	Pracovní tábor pro nezaměstnané. K odvodům a registraci se museli hlásit všichni, kteří pobírali podporu v nezaměstnanosti. Tábory byly pod vojenským velením a prováděly se obecně prospěšné práce. 1937.
Fotografie č. 2	Poslední den před pohřbem uctila Praha památku presidenta Osvoboditele dvouminutovým tichem o polednách. Na fotografii je zachycen kousek Václavského náměstí v této chvíli.
Fotografie č. 3	Zasedání Sudetoněmecké strany v roce 1937 k projednání Programu národnostní politiky, který byl vydán 18. února 1938. Program obsahoval návrh řešení německé národnostní otázky v Československu.
Fotografie č. 4	Zahájení prvního slovenského sněmu. Nastoupen první pluk Hlinkových gard, polovojenské organizace, která působila pod Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou od roku 1938.

Hodina 2

Hra velmocí – září 1938

Předmět: Dějepis | Čas: 45 minut

Struktura hodiny:

1. část

Práce ve skupinách (20 minut)

- Prostudování dobových materiálů

2. část

Prezentace výsledků

jednotlivých skupin (15 minut)

3. část

Závěrečné shrnutí a diskuse
(10 minut)

- Cílem aktivity je, aby žáci skrze četbu a analýzu dobových materiálů porozuměli jednání a postojům jednotlivých, které předcházely podpisu mnichovské dohody.

	VELKÁ BRITÁNIE	FRANCIE	NĚMECKO	ČESKOSLOVENSKO
MATERIÁL	[Icon]	[Icon]	[Icon]	[Icon]
PRAVNÍ LETY	[Icon]	[Icon]	[Icon]	[Icon]
DOKUMENT	[Icon]	[Icon]	[Icon]	[Icon]

Zamyslete se:

Jaké bylo rozhodnutí vaší země na konci září 1938 v otázce odstoupení pohraničního území Československa ve prospěch Německa a jaké jsou vaše důvody?

	[Icon]	[Icon]	[Icon]	[Icon]
Rozhodnutí?				

Cíl hodiny:

• Oborová úroveň:

- Žák je schopen posoudit a porovnat stanoviska jednotlivých evropských zemí v otázce odstoupení pohraničního území Československa v roce 1938.

• Kompetenční úroveň:

- Žák je schopen spolupracovat a efektivně komunikovat ve skupině.
- Žák je schopen analýzy dobových dokumentů.
- Žák porozumí důvodům odlišných stanovisek jednotlivých skupin.

Kontext:

Mnichovská dohoda se často interpretuje jako „zrada“ evropských mocností vůči Československu, jako událost, která se odehrála „o nás, bez nás“.

Velká Británie na čele s premiérem Nevillem Chamberlainem zastávala politiku appeasementu. Francie se od poloviny třicátých let potýkala s nestabilní politickou situací. Situace se stabilizovala až v roce 1938, kdy nastupuje vláda Édouarda Daladiera, která ale také podporuje politiku appeasementu. Navzdory tomu, že v obou zemích, ve Velké Británii i ve Francii, byla politika appeasementu podporována vládou, neznamená to, že s ní souhlasili všichni. V obou zemích se setkáváme s veřejnými vystoupeními opozičních politiků, ale také s demonstracemi ze strany těch obyvatel, kteří politiku usmiřování kritizovali.

Německo zvyšuje tlak za přičlenění všech občanů německé národnosti k říši. V březnu 1938 došlo k anšlusu Rakouska, následně se stupňují i požadavky na Československo.

Od začátku srpna až do začátku září 1938 probíhá v Československu Brity iniciovaná tzv. Runcimanova mise, která měla za úkol zmapovat situaci německého obyvatelstva na československém území, zprostředkovat jednání mezi československou vládou a Sudetoněmeckou stranou a následně podat zprávu a navrhnout řešení stavu.

Se všemi těmito událostmi se seznámí žáci prostřednictvím dobových dokumentů. Porozumí dynamice událostí, nejednoznačnosti postojů jednotlivých států i diplomatickým manévřům Československa. Na konci workshopu žáci dokážou popsat, proč události vedly na konci září až do Mnichova.

Studenti mají k dispozici části telegrafické komunikace mezi Francií, Velkou Británií a Československem, která se uskutečnila mezi 19. a 25. zářím 1938. Také mají k dispozici úryvky a titulky z novinových článků, a fotografie, které byly zveřejněny v československých a německých novinách v rozmezí 19.–29. září 1938.

Doporučení:

Materiály jsou pro každou skupinu vybírány z dobového tisku, proto hlavně v případě československé a německé skupiny je pohled na problematiku německého obyvatelstva nazíráno jednostranně. Při prezentacích, a následně při závěrečné diskuzi doporučujeme konfrontovat názory těchto dvou skupin, a poukázat na fakt, že situace nebyla jednoznačná, a že svou roli v tisku sehrála také propaganda.

Pokud budou žáci plnit tento úkol distanční formou mohou pro zpracování svých odpovědí také využít program PowerPoint nebo Canva.

Hodina 3

Druhá republika – mezi demokracií a totalitou

Předmět: Občanská nauka, Dějepis | Čas: 45 minut

Struktura hodiny:

1. aktivita

Demokracie versus totalita (5 minut)

- Samostatná práce
 - Práce s dobovou karikaturou
 - Evokační aktivita
- Při analýze dobové karikatury žák pojmenuje základní prvky demokracie a totality.

2. aktivita

Kam patří pojem? (10 minut)

- Samostatná práce (5 minut)
 - Rozřazování pojmů do tabulky
- Reflexe (5 minut)

Zkontrolujte se žáky správnost jejich odpovědí. Otázkami ověřte, zda žáci rozumí každému pojmu a zda umí zdůvodnit, proč daný pojem zařadili do konkrétního sloupce. Otázky na konkrétní příklad ověřují pochopení lépe, než pokud by žáci měli vysvětlit abstraktní pojem.
- Žák je schopen vysvětlit pojmy, které charakterizují demokracii nebo totalitu, a je schopen uvést příklady.

pokračování na další straně

3. aktivita

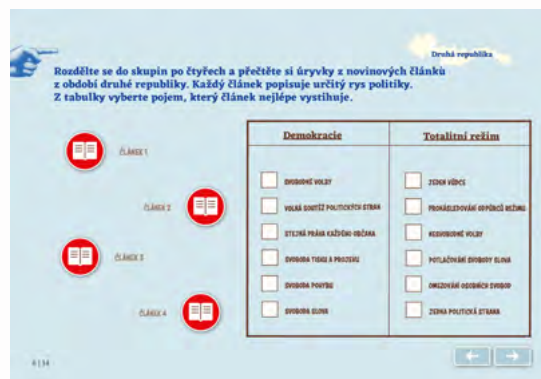
Z tisku druhé republiky (20 minut)

- Skupinová práce (15 minut)
 - Práce s dobovými texty
 - Vypracování zadání
- Reflexe textů a kontrola odpovědí (5 minut)

V ideálním případě se každý žák seznámí se všemi texty. Podle úrovně čtení můžete každé skupině zadat i jen část textů. V tom případě je ale nutné, aby na konci aktivity skupiny své poznatky sdílely.

➤ Žák je schopen pojmenovat a popsat politické změny, ke kterým došlo v Česko-Slovensku po mnichovské dohodě. Aktivita také procvičuje porozumění textu a abstraktní myšlení.

← pokračování z předchozí strany

4. aktivita

Závěrečná diskuse (10 minut)

- Diskuse – celá třída společně
- Žák je schopen propojit obecné poznatky o demokratických a totalitních režimech se situací v Česko-Slovensku v roce 1938. Je schopen analyzovat situaci a uvést její důsledky pro společnost.

Cíl hodiny:

- **Oborová úroveň:**
 - Žák identifikuje a popíše rysy demokratických a totalitních režimů a zná historické příklady.
 - Žák zná charakter politiky období druhé republiky a změny, ke kterým došlo.
- **Kompetenční úroveň:**
 - Žák rozvíjí porozumění textu a jeho analýzu a abstraktní uvažování.

Kontext:

Období mezi mnichovskou dohodou a okupací Československa v březnu 1939 se nazývá „druhou republikou“, protože politické zřízení se významně lišilo od předchozí první československé republiky. Podobně jako jiné evropské země před druhou světovou válkou se i nově federalizovaná Česko-Slovenská republika vydala cestou autoritářství, které se v té době zdálo být funkční odpovědí na ekonomické i politické neúspěchy demokracie. Občanské a demokratické principy první republiky byly v mnoha ohledech porušeny. Politické strany na pravici (a to i radikální) se sloučily do Strany národní jednoty, která v listopadu 1938 vytvořila vládu v čele s bývalým agráříkem Rudolfem Beranem. V opozici byla taktéž sjednocená Národní strana práce (bez komunistické strany, která byla zakázána). Vláda ovšem mohla vládnout bez parlamentu díky tzv. Zmocňovacímu zákonu. Za druhé republiky byla zavedena cenzura, postupně byly připravovány pracovní tábory a vláda i média hlásaly nacionalistickou a antisemitskou ideologii národní jednoty, která vylučovala jakoukoliv kritiku. Druhá republika trvala necelý půlrok, ale v jejím průběhu započaly například procesy vylučování etnických skupin z národa a omezování demokratických principů, ve kterých pak pokračovala nacistická správa po okupaci a vzniku Protektorátu Čechy a Morava.

V roce 1938 byla nejsilnější politickou stranou na území Slovenska Hlinkova slovenská ľudová strana (HSL'S). HSL'S již od konce dvacátých let prosazovala a podporovala myšlenku autonomie Slovenska v rámci Československé republiky. Dne 6. října se představitelé HSL'S setkali společně se zástupci ostatních slovenských politických stran v Žilině a společně vyhlásili autonomii Slovenska. Den poté československá vláda jmenovala první slovenskou vládu na čele s Jozefem Tisem. Podobně jako v Česku se většina politických stran sloučila do jedné, a to pod oficiálním názvem HSL'S – Strana slovenskej národnej jednoty. Pod vládou HSL'S se začíná omezovat svoboda slova a shromažďování, z veřejného života začínají být vylučováni Češi a Židé, od října 1938 fungují Hlinkovy gardy – polovojenská organizace pod vedením HSL'S. Pod vedením HSL'S došlo následně v březnu 1939 k úplnému osamostatnění Slovenska a strana na čele s Jozefem Tisem vládne až do konce druhé světové války.

Změny, které se odehrávaly v republice na konci roku 1938, zasáhly také oblast Podkarpatské Rusi. Ke ztrátě jižního území došlo v důsledku První vídeňské arbitráže a následně, bezprostředně po vyhlášení slovenské autonomie, byla vyhlášena také autonomie Podkarpatské Rusi. Po rozbití Česko-Slovenska v březnu 1939 vyhlásila Podkarpatská Rus nezávislost, avšak už o několik dní na to, toto území obsadilo maďarské vojsko. Území bylo následně připojeno k Maďarsku.

1. aktivita: Demokracie versus totalita

Pro první aktivitu využíváme vizuální materiál pro upoutání pozornosti a cílem je zkusit karikaturu ve společné debatě pochopit a pojmenovat principy, které jsou vykresleny v jednotlivých políčkách. Otázka po dobovém kontextu může být pouze položena, žáci by na ni měli být schopni odpovědět až na konci hodiny.

Karikatura Jiřího Krejčího (1899–1977) vyšla v časopise Světozor v prosinci 1938. Kritizuje vývoj ve druhé republice, což ukazuje, že cenzura v této době ještě neumlčela všechny hlasy odporu. Autor se už však vyhýbá jakémukoliv konkrétnímu detailu, podle kterého by čtenář mohl karikaturu zasadit do Česko-Slovenska.

3. aktivita: Z tisku druhé republiky

Vybrané ukázky z dobového tisku ilustrují změny, ke kterým došlo v politickém zřízení Česko-Slovenské republiky. Jedná se především o zrušení plurality politických stran, která umožnila snadnější prosazení dalších omezení občanských svobod, cenzuru a omezení osobních svobod (kterou bylo zřizování nedobrovolných pracovních táborů). V ukázkách je patrná i dobová ideologie, která zdůrazňovala jednotnost národa (ze kterého ale vylučovala jiné etnické skupiny) a vytvářela étos společné práce, který ale právě znemožňoval kritiku režimu.

Druhá republika nebyla totalitou, ale měla rysy totalitního zřízení a směřovala k němu. I v jejím rámci existovaly protestní hlasy, se zavedením cenzury byly ale účinně ve veřejné debatě potlačeny.

4. aktivita: Závěrečná diskuse

Pro analýzu jsme vybrali stát a zřízení, které není čistým příkladem totality, kterou můžeme chápat jako ideální model. Druhá republika je příkladem státu, který se postupně k totalitě přikláněl a nesl její rysy. Zároveň byla politika omezování osobních práv vysvětlována ideologií jednoty a práce, která může studentům znít pozitivně. V diskusi je proto třeba se zaměřit na reálné důsledky nového politického uspořádání pro různé skupiny obyvatel Česko-Slovenské republiky.

Doporučení:

V celé hodině může vyučující klást doplňujícími otázkami větší důraz na dobový kontext (pokud materiál využívá v hodině dějepisu) nebo na problém politických zřízení obecně (pokud materiál používá ve Výchově k občanství).

1. aktivita: Demokracie versus totalita

Pro práci s karikaturou můžete zvolit také grafický program Canva - https://www.canva.com/cs_cz/login/. Karikaturu dopředu nahrajte do sdíleného souboru se žáky. Žáci tak budou moct přímo do souboru vpisovat své odpovědi a zároveň tyto odpovědi okamžitě uvidí i jejich spolužáci. (V tomto případě se jedná o online sdílený prostor a odpovědi se neuloží, ale je možné je stáhnout.)

Správné odpovědi:

2. aktivita: Kam patří pojem?

Demokracie	Totalitní systém
<p>Příklad: svobodné volby</p> <p>Další: volná soutěž politických stran stejné postavení každého občana svoboda tisku a projevu rovnost žen a mužů</p>	<p>Příklad: jeden vůdce nebo jedna politická strana</p> <p>Další: pronásledování odpůrců režimu nesvobodné volby omezování osobních svobod politici ovládají soudní systém</p>

3. aktivita: Z tisku druhé republiky

Demokracie	Totalitní systém
<p>Příklad: svobodné volby volná soutěž politických stran stejné postavení každého občana svoboda tisku a projevu svoboda pohybu svoboda slova</p>	<p>Příklad: jeden vůdce pronásledování odpůrců režimu (článek č. 2) nesvobodné volby potlačování svobody slova (článek č. 1) omezování osobních svobod (článek č. 3) jedna politická strana (článek č. 4)</p>

Hodina 4 Lidé v pohybu

Předmět: Občanská nauka, Dějepis | Čas: 45 minut

Struktura hodiny:

1. aktivita

Kdo to je? (5 minut)

- Samostatná práce s dobovou fotografií
 - Evokační aktivita
- Cílem aktivity je vstup do tématu, žáci mají pouze vizuální analýzou fotografie pojmenovat situaci zachycených osob. Na fotografii jsou zobrazeni uprchlíci z maďarského záboru na Žitném ostrově v roce 1939.

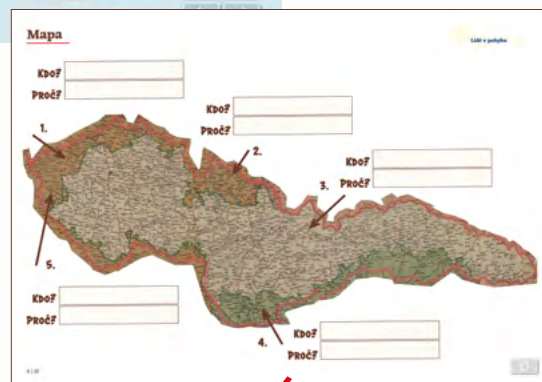
2. aktivita

Kdo / Kdy / Kam? (20 minut)

- Skupinová práce (10 minut)
 - Práce s dobovými texty a dobovou mapou
- Prezentace výsledků a diskuse (10 minut)

Doporučené otázky do diskuse:

1. Napadají vás další skupiny uprchlíků?
 2. Bylo vaše bydliště cílem či výchozím bodem uprchlíků?
 3. Jaké důsledky mohl mít příchod uprchlíků do zmenšeného Česko-Slovenska?
- Žák je schopen vysvětlit situaci různých skupin uprchlíků v Česko-Slovenské republice.

← pokračování na další straně

3. aktivita

Jaký je jejich příběh (20 minut)

- Samostatná práce s dobovou fotografií (10 minut)
- Reflexe (10 minut)

Po samostatné a tvořivé práci žáků je vhodné jim dát prostor k reflexi, a to i v případě, že jste poslední aktivitu zadali jako domácí úkol.

1. Proč jste si zvolili právě konkrétní fotografii?
2. Čím jste se inspirovali při tvorbě dialogu/myšlenek?

➤ Žák pochopí perspektivu uprchlíků a literárními prostředky ji znázorní.

← pokračování z předchozí strany

Cíl hodiny:

- **Oborová úroveň:**
 - Žák pochopí skrze příklady důsledky mnichovské dohody pro československou společnost.
- **Kompetenční úroveň:**
 - Žák rozvíjí jak schopnosti analytické (práce s textem a mapou), tak empatii (pochopení perspektivy historických aktérů).

Kontext:

Důsledkem mnichovské dohody, viditelným pro všechny obyvatele Česko-Slovenska, byl příchod velkého množství uprchlíků, kteří odcházeli či byli vyhnáni ze zabraných území (Německem, Polskem i Maďarskem). Problém ubytování, práce či vzdělávání těchto lidí byl velkým břemenem pro politicky otřesenou a ekonomicky oslabenou Česko-Slovenskou republiku. V této hodině demonstrujeme na dobových textech různé politické důsledky mnichovské dohody na osudech různých skupin uprchlíků.

Největší pozornost byla v médiích věnována Čechům a Slovákům, kteří odcházeli ze zabraných území. Byli to jak zaměstnanci různých československých institucí (vojáci, četníci, učitelé), tak Češi, kteří byli dlouhodobě usazeni například na národnostně smíšených územích. Do Česko-Slovenské republiky ale prchali i němečtí a českoslovenští občané německého jazyka: Židé, socialisté, antifašisté či Sintové (romská skupina hovořící německy), kteří prchali před násilím a antisemitismem, které nacisté v Německu rozpoutali již od roku 1933.

Ve stínu těchto událostí zůstávají Češi, kteří byli propuštěni ze svých míst na Slovensku poté, co získalo autonomii.

V hodině ukazujeme především, jak rozdílné bylo přijetí různých skupin uprchlíků majoritní společností. Klíčem byl především jazyk a reálná či připsaná etnická příslušnost. Zatímco pro Čechy nazývané „hraničáři“ se i přes všechny těžkosti jejich postavení pořádaly sbírky, lidé hovořící německy (jak antifašisté, tak Židé) byli ve složitější situaci. Právo bezpečného pobytu v Česko-Slovenské republice jim bylo upíráno nejen ve veřejné debatě, ale i reálně, když byli často vraceni na zabraná území.

2. aktivita: Kdo / Kdy / Kam?

Ukázky pocházejí z různých českých dobových periodik, soustředí se tedy na situaci etnických Čechů. Nejistota a skromné materiální podmínky byly ale společné všem skupinám uprchlíků.

3. aktivita: Jaký je jejich příběh

Dobové fotografie zachycují jen české a slovenské uprchlíky ze zabraných území, ostatním skupinám se nedostávalo tolik pozornosti. Přesto fotografie zachycují různé emoce, různá stadia cesty a těžkosti, se kterými se uprchlíci musejí vypořádat.

Informace k fotografiím:

Vzorová fotografie: 1939 – Uprchlíci z maďarského záboru na Žitném ostrově.

Fotografie č. 1: listopad 1938 – Obyvatelé z jižního Slovenska, které připadlo Maďarsku.

Fotografie č. 2: Rodina našich uprchlíků z České Lípy v pražském táboře ve Vysočanech o Štědrém dnu 1938.

Fotografie č. 3: 1938 – V uprchlickém táboře v Terezíně – rozdávání oběda.

Správné odpovědi:

2. aktivita: Kdo / Kdy / Kam?

Šipka č. 1: ukázka č. 4 – Židé, z oblastí, které po mnichovské dohodě připadly Německu.

Šipka č. 2: ukázka č. 5 – Demokratičtí Němci, z pohraničního území zabraného Německem.

Šipka č. 3: ukázka č. 2 – Čeští úředníci ze Slovenska, po vyhlášení slovenské autonomie.

Šipka č. 4: ukázka č. 1 – Slováci, ze zabraného území jižního Slovenska, které připadlo Maďarsku.

Šipka č. 5: ukázka č. 3 – Děti uprchlíků, z pohraničního území zabraného Německem.

Ukázky č. 3 a 5 mohou být umístěny také opačně. Z textů jednoznačně nevyplývá konkrétní geografická oblast, jenom to, že se jedná o pohraniční území odstoupené Německu po podepsání mnichovské dohody.

Hodina 5

Když se hranice mění

Předmět: Dějepis | Čas: 45 minut

Struktura hodiny:

1. aktivita

„Malá ale naše“ (10 minut)

- Samostatná práce s dobovou mapou
- Žák se seznámí se základními územními změnami, které nastaly po mnichovské dohodě a první vídeňské arbitráži.

2. aktivita

O co jsme přišli (20 minut)

- Práce ve dvojicích (10 minut)
 - Práce s dobovou mapou a fotografií
- Kontrola odpovědí a diskuse (10 minut)

Doporučené otázky do diskuse:

1. Proč bylo pro Československo problematičtější, že ztratilo právě tyto oblasti?
Čím byly tyto oblasti významné?
2. Jaká další místa byla odstoupena a jaké problémy to státu přineslo? Nacházejí se tato místa ve vašem regionu?
3. Co si myslíte, jaký dopad mělo na odstoupená území přičlenění k jinému státu?

- Žák je schopen vyjmenovat konkrétní místa, která byla odstoupena ve prospěch Německa, Maďarska nebo Polska v roce 1938.

➤ pokračování na další straně

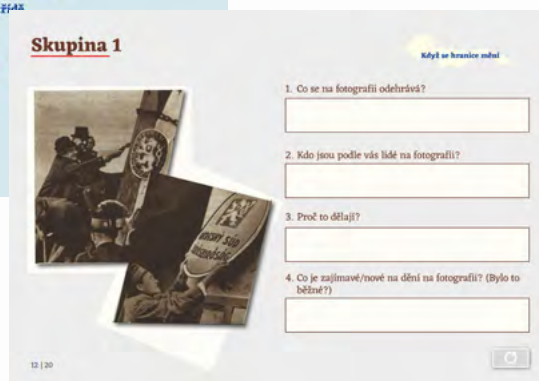
3. aktivita

Nic není jako dřív (15 minut)

- Skupinová práce
 - Práce s dobovými fotografiemi
 - Prezentace výsledků před třídou
- Žák je schopen popsat, jaký dopad měla změna hranic Československa pro každodenní život obyvatel.

➔ pokračování
z předchozí strany

Cíl hodiny:

- **Oborová úroveň:**
 - Žáci je schopen popsat, jaké důsledky mělo podepsání mnichovské dohody a první vídeňské arbitráže na území Československé republiky, je schopen uvést konkrétní příklady odstoupeného území.
 - Žák je schopen vysvětlit, jaký vliv mělo odstoupení území na každodenní život obyvatel.
- **Kompetenční úroveň:**
 - Žák umí podrobit kritické analýze dobové prameny, jako jsou mapy a fotografie.

Kontext:

Důsledkem podepsání mnichovské dohody a první vídeňské arbitráže na konci roku 1938 byla rozsáhlá změna hranic Československé republiky, která zasáhla do všech oblastí života společnosti.

V hospodářské oblasti se projevila změna území republiky ztrátou mnoha podniků, ale také elektráren, uhelných dolů, zemědělských a pěstitelských oblastí. Mnohá odvětví neztratila jenom podniky jako takové, ale i trh pro své výrobky. Problémem se v některých oblastech stala také doprava, protože část cest a železničních spojení se náhle nacházela mimo území republiky.

Změna hranic ovlivnila i každodenní život mnoha obyvatel. Mnoho lidí se ocitlo mimo území republiky a museli žít v novém státě nebo byli donuceni opustit svůj domov. Lidé bez domova byli soustředěni do vystěhovaleckých táborů. Jenom těžko si hledali novou práci a bydlení. Mnoho rodin bylo rozděleno. Obyvatelé, kteří se rozhodli zůstat v zabraných územích, museli často chodit do práce, nejbližšího obchodu či pro vodu přes hranici. Na území, které připadlo Německé říši, se čeští obyvatelé stali menšinou bez jakýchkoliv politických či kulturních práv.

1. aktivita: „Malá ale naše“

Mapa Česko-Slovenska (nebo tzv. druhé republiky) pochází z Pražského ilustrovaného zpravodaje ze dne 5. ledna 1939. Mapa zobrazuje nové území Česko-Slovenska, a to po územních změnách, které nastaly po podpisu mnichovské dohody a první vídeňské arbitráže. Na mapě je také uvedena nová rozloha republiky a národnostní složení obyvatelstva.

Pražský ilustrovaný zpravodaj byl týdeník, který vycházel pravidelně od roku 1920 až do roku 1945 v nakladatelství Melantrich. Specifikem tohoto týdeníku bylo to, že na svou dobu ve svých reportážích využíval hodně fotografií.

2. aktivita: O co jsme přišli

Vybrané fotografie a popisy k nim zobrazující místa odstoupená Německu pocházejí z dobového článku „Co nám vzali“, který byl uveřejněn v časopise Světozor. Fotografie zobrazující místa na území, které bylo odstoupeno Maďarsku pochází z Pražského ilustrovaného zpravodaje z článku „Nové hranice ČSR“. Žáci tak mají k dispozici autentický dobový materiál, který přímo vypovídá o náhledu na důležitost jednotlivých ztracených míst.

Světozor byl český obrázkový časopis, vycházející s přestávkami od roku 1834. Založil jej Pavel Josef Šafařík. Cílem tohoto časopisu byla snaha pobavit čtenáře různými zajímavostmi.

Pražský ilustrovaný zpravodaj byl týdeník, který vycházel pravidelně od roku 1920 až do roku 1945 v nakladatelství Melantrich. Specifikem tohoto týdeníku bylo to, že na svou dobu využíval ve svých reportážích hodně fotografií.

3. aktivita: Nic není jako dřív

Fotografie pochází z Pražského ilustrovaného zpravodaje z článku „Na sever od Prahy...“, který popisuje změny, které nastaly po mnichovské dohodě a první vídeňské arbitráži, se kterými se obyvatelé na obou stranách nových hranic museli vypořádat a naučit žít.

Co se skutečně odehrává na fotografiích, dle popisu v článku:

Fotografie č. 1: Budování nových hranic, strhávání státních symbolů.

Fotografie č. 2: Rozdělení rodin a přátel. Snímek zobrazuje manželský pár, kde každý z manželů zůstal na druhé straně hranice. Čekají na vyřešení situace.

Fotografie č. 3: Každodenní kontrola, na cestě do práce a z práce.

Fotografie č. 4: Pro vodu se musí jít jinam, původní zdroj zůstal na odtrženém území.

Fotografie č. 5: Stěhování / opuštění domovů.

Doporučení:

1. aktivita: „Malá ale naše“

Aktivitu můžete také využít v hodině geografie, když představujete územní vývoj České republiky. Pro porovnání můžete žákům ukázat mapu Československé republiky ze dvacátých let, z období druhé světové války i po ní.

2. aktivita: O co jsme přišli

V rámci diskuse se můžete zaměřit hlouběji také na obecné dopady na hospodářství:

1. Jaký dopad měla změna hranic na hospodářství Československa?
2. Jak ovlivnila změna hranic dopravu v republice?
3. Která průmyslová odvětví byla změnou hranic výrazně ovlivněna?
4. Které oblasti zemědělství byly zasaženy?

Hodina 6

„Ó, česká pole, na shledanou...“ mnichovské události perem básníků

Předmět: Český jazyk a literatura, Dějepis
Čas: 45 minut

Struktura hodiny:

1. aktivita

**Místo zbraně pero: podzim 1938
očima českých básníků (10 minut)**

- Samostatná práce
 - Četba a analýza básní
- Žák se seznámí a porozumí básním, které reflektují události mobilizace, mnichovské dohody a zabrání pohraničí.

2. aktivita

**Tvá báseň:
skupinová práce
(35 minut)**

- Skupinová práce (20 minut)
 - Tvorba básně
- Prezentace básní (15 minut)
 - Žák je schopen si uvědomit / popsat svůj názor na podepsání Mnichovské dohody, následně je schopen svůj názor vyjádřit formou básně.

Cíl hodiny:

- **Oborová úroveň:**

- Žák je schopen porozumět sdělení napsanému v básni, rozumí použití uměleckých jazykových prostředků.

- **Kompetenční úroveň:**

- Žák je schopen napsat báseň, která odráží jeho názor.

Kontext:

Politické změny, které nastaly na konci roku 1938, nezůstaly bez povšimnutí a reflexe ani ze strany spisovatelů. Téměř bezprostředně po ztrátě území se začínají objevovat literární díla, která odráží různé postoje a pocity dobových autorů, od pocitu ztráty, beznaděje a zrady až k výzvě ke společnému budování a obnově nové republiky. Avšak ne všechna literární díla byla žádoucí a v souladu s postojem nové československé vlády o tom, co má být prezentováno. V období druhé republiky byla zavedena cenzura, a ne všechna díla reflektující dobovou situaci se tak dostávají mezi lidi.

1. aktivita: Místo zbraně pero: podzim 1938 očima českých básníků

Bibliofil a sběratel vzácných tisků Kamill Resler na konci roku 1938 sesbíral básně českých a slovenských básníků a básnířek, reflektující události celého roku 1938. K vydání velké antologie básní K poctě zbraň praporu! došlo v důsledku cenzurních zásahů, které vydání zdržovaly, a kvůli následné německé okupaci, až v roce 1945. Díky dochované korespondenci Kamilla Reslera a dalším pramenům si dnes můžeme představit, jak fungovala cenzura za druhé Česko-Slovenské republiky (více Pavel Janáček a kol.: Reslerova antologie K poctě zbraň praporu! Mezi třemi cenzurními systémy, in: V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v české kultuře 1749–2014, Praha: Academia, 2015).

Obecně byly celé básně nebo jejich části cenzurovány, pokud se v nich objevily motivy jako: očerňování bývalých spojenců nebo protivníků, německá slova, oslabovány byly motivy hněvu nebo pomsty, eliminovány verše nebo slova, poukazující na odstoupená území a necelistvost první Československé republiky, dále také všechny poukazy na možnost budoucího obratu událostí atd.

Vybraná báseň Jaroslava Seiferta Písnička o Paříži pro svůj protifrancouzský postoj nemohla v roce 1938 vyjít v žádném z dobových periodik.

Z básně Františka Halase cenzor vyškrtl verše A jako zvíře hledající kout / tak táhla vojska / ucouvnut pro pocity porážky a hněvu.

Verš Ó, česká pole, na shledanou! Byl z básně Pole na pomezí Jana V. Sedláka vyškrtnut právě pro možnost, že by se v budoucnu mohlo odstoupené pohraničí k Československu vrátit.

Doporučení:

1. aktivita: Místo zbraně pero: podzim 1938 očima českých básníků

Aktivitu doporučujeme zařadit do vyučování až poté, co žáci probrali základní učivo vztahující se k mnichovské dohodě a období tzv. druhé republiky.

Prostřednictvím této aktivity je možné se také zaměřit na vysvětlení problematiky cenzury.

V jednotlivých básních jsou červeně vyznačeny pasáže, které byly v tisku cenzurovány.

Se žáky se můžete zaměřit například na otázky:

1. Pozorně si prostudujte cenzurované části básní. Co se v nich píše?
2. Proč si myslíte, že byly odstraněny právě tyto části?
3. Kdo měl moc rozhodnout o tom, zda bude báseň (literární dílo) zveřejněna a v jaké podobě?
4. Když se báseň (literární dílo) zveřejní po cenzuře, je možné stále mluvit o svobodě projevu?
5. Umíte obecně říct, co se děje s básněmi (literárními díly), když jsou cenzurovány?
6. Proč byly cenzurovány právě tyto konkrétní části básní? Co to vypovídá o dané době?
7. Co to je cenzura?
8. K jakým účelům se cenzura využívá?